NEAGRAVAREA SITUAŢIEI INCULPATULUI – CONDIŢIE INERENTĂ A MODIFICĂRII ÎNVINUIRII ÎN INSTANŢA DE JUDECATĂ

Aurel POSTICA,
doctorand, Universitatea de Stat din Moldova

Pentru asigurarea legalităţii procesului penal şi respectarea unor principii fundamentale pe care se bazează desfăşurarea acestuia, în legislaţia procesual-penală au fost concepute de către legiuitor mai multe norme care oferă un plus de garanţii în acest sens. În nomenclatorul acestor norme se înscrie, fără doar şi poate art. 325 Cod de procedură penală cu denumirea marginală de *Limitele judecării cauzei*. Potrivit alin. (1) al textului de lege: *judecarea cauzei în primă instanţă se efectuează numai în privinţa persoanei puse sub învinuire şi numai în limitele învinuirii formulate în rechizitoriu*.

În prezent, în contextul reformei judiciare, legislaţia procesual-penală a Republicii Moldova cunoaşte transformări esenţiale impuse de realităţile sociale şi economice, precum şi de tendinţa de ajustare a acesteia la standarde internaţionale general recunoscute.

Actualitatea abordării în cadrul prezentului studiu a conceptului și limitelor judecării cauzei în temeiul reglementărilor existente este determinată de faptul că respectivul subiect în doctrina procesual penală autohtonă este abordată doar fragmentar şi superficial, în pofida semnificaţiei sale teoretice și practice. Sub acest aspect, lucrarea reprezintă un proiect care punctează probleme mai puţin relevate în literatura de specialitate autohtonă și cuprinde expuneri şi analize utile atât de ordin teoretic, cât şi practic.

Potrivit legislaţiei procesual-penale, instanţa de judecată devine competentă să soluţioneze numai faptele și persoanele cuprinse în actul de sesizare. Totuși, este posibil ca, în cursul dezbaterilor judiciare în urma administrării de noi probe, să se descopere în sarcina inculpatului date cu privire la săvârșirea uneia sau a mai multor fapte care au legătură cu faptele pentru care inculpatul a fost trimis în judecată sau alte acte materiale săvârșite de învinuit pentru care nu a fost pus sub învinuire. Astfel de incidente apar frecvent ori de câte ori în afara probelor existente la dosar, administrate în timpul urmăririi penale se pot formula cereri în vederea completării probatoriului la începutul judecăţii în prima instanţă. Aceste modalităţi prin care se manifestă modificarea învinuirii prezintă importanţă nu numai sub aspectul răspunderii penale a inculpatului, ci și sub aspectul desfăşurării procesului penal în faza judecăţii cauzei în prima instanţă [1, p. 321].

Judecarea cauzei cu respectarea principiului legalităţii nu poate avea loc, dacă faptele indicate în actul de sesizare a instanței de judecată nu au o încadrare juridică corectă, or, aceasta din urmă influențează întregul proces. Încadrarea juridică a faptei are importanță atât pentru aplicarea corectă a legii penale, cât și pentru modul de desfășurare a judecății determinând, nu în ultimul rând, competența organelor judiciare și în anumite cazuri compunerea completului de judecată.

Deseori, în cursul judecării cauzei, în urma cercetării probelor, instanța de judecată bazându-se pe intima sa convingere, aplicând raționamente juridico-penale, constată că acțiunile/inacțiunile inculpatului urmează a fi reîncadrate, considerând că în acțiunile/inacțiunile acestuia nu se regăsesc acele semne ale componenței de infracțiune pe care le-a reținut procurorul în momentul înaintării acuzării. Situația în cauză este reglementată de prevederile art.325 CPP intitulat „Limitele judecării cauzei”.

Deci, exercițiul de reîncadrare a faptelor de către instanța de judecată din inițiativa sa în baza unui alt articol al Codului penal sau al unui alt alineat al aceluiași articol din Codul penal decât cel prevăzut de învinuirea formulată în rechizitoriu, necesită a fi efectuată cu o deosebită prudență de către aceasta, neagravând situația inculpatului și respectând dreptul acestuia la apărare.

Examinând prevederile alin.(2) art.325 CPP care prevede că „Modificarea învinuirii în instanța de judecată se admite dacă prin aceasta nu se agravează situația inculpatului și nu se lezează dreptul lui la apărare”, observăm că voința legiuitorului evocă în prevederea în cauză dreptul procurorului de a depune o ordonanță de modificare a învinuirii în ședința de judecată în sensul atenuării.

Acest fapt îl confirmă și Curtea Constituțională în pct. 19 din Decizia de inadmisibilitate a sesizării nr.118g/2016 din 12.10.2016 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi ale art.325 alin.(2) CPP RM [2], în care Curtea menționează că „legiuitorul a prevăzut în art.325 din Codul de procedură penală dreptul procurorului de a depune o ordonanță de modificare a învinuirii în ședința de judecată”. Or, în acest context, sintagma modificarea învinuirii nu echivalează cu schimbarea/modificarea încadrării care poate fi făcută și de către instanța de judecată în temeiul alin.(1) art.325 CPP

analizat în lumina alin.(2) al aceluiași articol, care însă nu prevede expres acest lucru, ci rezultă din raționamentul *afortiori* – odată ce instanța poate pronunța o sentință de achitare cu atât mai mult este admis ca instanța să nu fie legată de constatările din rechizitoriu, raționament care trebuie aplicat cu maximă prudență.

Este necesar de menționat că judecarea cauzei este guvernată de principiul contradictorialității care presupune organizarea procesului, astfel încât părțile şi ceilalți participanți la proces să aibă posibilitatea de a-şi formula, argumenta şi dovedi poziția în proces, de a alege modalitățile şi mijloacele susținerii ei de sine stătător şi independent de instanță, de alte organe şi persoane, de a-şi expune opinia asupra oricărei probleme de fapt şi de drept care are legătură cu pricina dată judecății şi de a-şi expune punctul de vedere asupra inițiativelor instanței. Instanța care judecă pricina își păstrează imparțialitatea şi obiectivitatea, creează condiții pentru exercitarea drepturilor participanților la proces, pentru cercetarea obiectivă a circumstanțelor reale ale cauzei [3, p. 41]. Astfel, contradictorialitatea reprezintă una dintre cele mai importante garanții ale procesului penal, părțile fiind într-o situație de egalitate procesuală în fața judecătorului.

Astfel, considerăm că instanța, după cercetarea și examinarea multiaspectuală a circumstanțelor cauzei, poate recunoaște că inculpatul a săvârșit o infracțiune mai ușoară decât cea menționată în rechizitoriu, în funcție de tehnica încadrării cu condiția asigurării dreptului la apărare, poate recunoaște unele circumstanțe atenuante chiar și dacă nu au fost menționate în rechizitoriu, poate stabili că există cauze care înlătură caracterul penal al faptei, poate libera de răspundere penală sau de pedeapsă penală.

Analizând cele menționate mai sus, conchidem că regulile de care va fi ținută instanța de judecată la reîncadrarea din propria inițiativă a faptelor inculpatului în cazul în care bineînțeles constată absolut necesară această soluție, vor fi cele conform cărora situația inculpatului: nu va fi agravată în raport cu învinuirea inițială formulată în rechizitoriu; nu-i va fi lezat dreptul inculpatului la apărare. Așadar, aceste condiții rezidă expres în prevederile alin.(2) art.325 C. proc. pen. al RM.

Însă, în practica națională ne întâlnim cu numeroase cazuri când instanțele judecătorești nu respectă prevederile art. 325 C. proc. pen., și recalifică fapta neluând în considerare regula „neagravării situației inculpatului". În continuare vom prezenta o speță din practica judecătorească națională.Prin rechizitoriu, P.I. a fost trimis în judecată pentru comiterea infracțiunii prevăzute de art.324 alin. (2) lit.b) și c) Cod penal, iar B.V., pentru comiterea infracțiunii prevăzute de art.42 alin.(5), 324 alin. (2) lit.b) și c) Cod penal. Prin sentința Judecătoriei Botanica mun. Chișinău din 16.04.2015, B.V. a fost achitat din motiv că fapta inculpatului nu întrunește elementele infracțiunii de complicitate la coruperea pasivă săvârșită de două persoane cu extorcare de bunuri sau servicii, iar P.I. a fost recunoscut vinovat de comiterea infracțiunii imputate [4].

Partea apărării nu a rămas de acord cu sentința pronunțată de instanța de fond, prin urmare partea apărării a atacat cu apel sentința instanței de fond, solicitând casarea acesteia. La fel, nefiind de acord cu achitarea lui B.V. și blândețea pedepsei lui P.I., și partea acuzării a atacat sentința instanței de fond solicitând recunoașterea vinovăției inculpaților conform învinuirii formulate în rechizitoriu. La 21 februarie 2017 sentința primei instanțe a fost casată de Colegiul penal al Curții de Apel Chișinău din motivul că inculpații P.I și B.V. nu întrunesc calitatea de subiect al infracțiunii de corupere pasivă, aceasta reîncadrând din oficiu faptele inculpaților, l-a recunoscut vinovat pe P.I. de comiterea infracțiunii prevăzute de art.326 alin. (2) lit.b) CP, iar pe B.V. de comiterea infracțiunii prevăzute de art.42 alin. (5), 326 alin.(2) lit.b) CP. Decizia Curții de Apel Chișinău nefiind atacată la CSJ a devenit irevocabilă la 21 martie 2017.

Analizând decizia Curții de Apel, observăm că instanța, reîncadrând acțiunile inculpaților, a ținut cont de condiția impusă de alin.(2) art.325 CPP, neagravarea situației acestora în raport cu învinuirea reținută în rechizitoriu, însă cu omiterea condiției privind asigurarea dreptului la apărare, or, inculpaților nu li s-a incriminat un eventual trafic de influență, obiectul examinării cauzei în instanța de apel fiind doar coruperea pasivă, respectiv complicitate la corupere pasivă. *A posteriori,* reîncadrarea faptelor inculpaților din oficiuîn timpul deliberării constituie o încălcare a drepturilor inculpaților la apărare, aceștia neavând posibilitatea de a se expune asupra noii încadrări și a se apăra împotriva acesteia, soluția instanței prezentându-se imprevizibilă și surprinzătoare pentru inculpați.

În urma celor menționate mai sus, considerăm că acest fapt se datorează lipsei unor mecanisme prevăzute expres de C. proc. pen. de reîncadrare a faptelor inculpatului prin emiterea de către instanța de judecată ca exemplu: a unei încheieri prin care persoanele vizate sunt notificate cu privire la modificare încadrării juridice a faptei, astfel fiind respectată notificarea asupra „acuzației penale".

În procesul penal din RM, principiul rolului activ al instanței de judecată este restrâns în materia modificării învinuirii. Procurorul dispune de o mai

mare marjă de decizie în faza judecăţii în prima instanţă.

Norma prevăzută la art. 325 C. proc. pen., este guvernată de principiul contradictorialității, astfel conform art. 24 C. proc. pen., instanța de judecată nu este organ de urmărire penală, nu manifestă în favoarea acuzării sau în favoarea apărării și nu exprimă alte interese decât interesele legii.

Instanţa de judecată nu poate să dispună în sentinţă modificarea învinuirii în sensul agravării situaţiei inculpatului, dacă procurorul nu a emis în prealabil (la etapa cercetării judecătorești) o ordonanţă în acest sens. Procurorul este singurul în măsură să ceară instanţei de judecată modificarea învinuirii în sensul agravării situaţiei inculpatului și, totodată, să dispună prin ordonanţă asupra modificării.

Referinţe bibliografice:

1. Delia, Magherescu. Unele aspecte privind cauzele care generează modificări ale învinuirii în prima instanţă. Analele Ştiinţifice ale Universităţii de Stat din Moldova. Seria „Ştiinţe socioumanistice„. Volumul I. Chișinău, 2004;

2. Decizie de inadmisibilitate a sesizării nr. 118g/2016 din 12.10.2016 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi ale art.325 alin.(2) din Codul de procedură penală al Republicii Moldova;

3. Adelina, Florea. Egalitatea armelor şi contradictorialitatea – exigenţă a principiului egalităţii de drept în calitate de principiu al răspunderii juridice. Chișinău: În: Legea şi viaţa, 2012, nr. 5.

4. Sentința Judecătoriei Botanica, mun. Chișinău din 16.04.2015. Dosarul nr. 1-653/13 [citat la 12.10.2019]. Disponibil: https://jc.instante.justice.md/apps/pdf_generator/base64/create_pdf.php